

OOSTERWOLDE, DE HERVORMDE KERK

Historie

Toen J. Stellingwerf in 1724 de kerk en klokkenstoel van Oosterwolde tekende, legde hij nog juist het middeleeuwse bedehuis vast. Het kerkgebouw vertoonde in die tijd al dusdanig ernstige gebreken dat men in 1735 besloot tot de bouw van een nieuwe kerk. Drie gedenkstenen herinneren daaraan. Boven de ingang is een gekroond ovalen wapenschild aangebracht. Ofschoon de heraldische figuren zijn uitgekapt geven de omtrekken ervan duidelijk het wapen weer van De Block Lycklama à Nijeholt en duidt de kroon op een grietman. Links en rechts daarvan zijn opschriften aangebracht. Zij lezen respectievelijk als volgt (de delen die in de Franse tijd zijn weggekapt zijn aangevuld):

IN HET JAAR 1735, IS DEZE KERK GEBOUT ONDER HET GESAG VAN DEN HOEGEDELE WELGEBOOREN HEER DEN HEER DANIEL DE BLOCK LYCLAMA A NYEHOLT I.U.D. GRIET. MAN OVER STELLINGWERF OOSTEYNDE MEDEGEDEPUTEERDE STAAT VAN FRIESLAND ETC, ETC, ETC,

Wapenschild: (Gasinjet ?)

1735 IS DEZE KERK HERBOUWT EN DE EERSTE STEEN GELEGT DOOR CHRISTOFFELTIE BROUWER INDER TYT ALS JACOB BROUWER, OUTCAPN. LTN. TEN DIENST VAN DEN STAAT ADMINISTRERENDE KERKVOOGT WAS. DIEN IN SEPR. 1737 OVERLEDEN IS IN DEN OUDERDOM VAN 75 IAREN EN TOT GEDAGTENIS HIERIN GESET DOOR GYSBERTUS GASINIET

De Staten van Friesland verleenden naar "loffelijke gewoonte (...) een subsidie van hondert silveren ducats" en schonken bovendien een gebrandschilderd raam. Het raam is niet bewaard gebleven.

Misschien is bij de bouw gebruik gemaakt van de oude fundamenten, want het bouwvolume lijkt nauwelijks te zijn veranderd. Nieuw aan de kerk was de opbouw van een torentje, maar dat bleek niet degelijk geconstrueerd te zijn. In 1790 stortte de dakruiter in en vernielde daarbij een deel van de kap en de kraak. Op 8 april 1790 werd de aanbesteding van "de herbouwinge soo van de kerk en tooren" naar ontwerp van C. Hartmans uit Gorredijk gegund aan Barent Jacobs, mr. timmerman te Heerenveen.

Klokkenstoel en Uurwerk

Sinds de middeleeuwen staat er op het kerkhof een dubbele klokkenstoel. Het gestoelte werd in 1876 hertimmerd en op gemetselde klippen geplaatst. Die zijn bij de laatste vernieuwing, rond 1960, vervangen door zwerfkeien ingebed in beton" Er hangen van oudsher twee luidklokken in het klokhuis. Een daarvan was in 1728 vervangen door een klok van Cyprianus Crans uit Enkhuisen. Deze is tijdens de Tweede Wereldoorlog omgesmolten. Haar plaats wordt nu ingenomen door een nieuwe klok met het opschrift: "Toen oorlogsleed trok over 't land, viel de oude klok in vijands hand; thans roep ik met een nieuwe klank, ons volk tezaam tot lof en dank." De grote klok is een exacte copie van de Mariaklok uit 1492, die door klokkengieter Herman was vervaardigd. Op de klokkemantel staan afbeeldingen van Maria met kind, Jezus aan het kruis tussen Maria en Johannes, en 12 apostelkoppen tussen het klokopschrift. Bij de hergieting in 1936 is de klok tevens voorzien van het opschrift: "Door vrijw[illige] bijdragen [der] ingezetenen van Oosterwolde hergoten, 1936, Kerkvoogden Ad. J. v. Weperen, H. Vochtelo, H. ter Borgh door Gebr. van Bergen te Midwolda."

Toen in het kerktorentje in 1801 een uurwerk van Fryder Lamouis (later gespeld als: Lameris) uit Gorredijk werd geïnstalleerd, verbond een ketting het slagmechanisme met een van de klokken in de klokkenstoel op het kerkhof. Het uurwerk werd in 1913 vervangen door het huidige van de fa. B. Eijsbouts uit Asten (Gld.). Daarbij kon de oude wijzerplaat hergebruikt worden. Het jaartal 1940 op de plaat is misleidend, omdat het verwijst naar een opknopbeurt en niet naar de plaatsing ervan. Tegenwoordig worden de klokken elektrisch geluid.

Exterieur

Het bedehuis is een eenvoudig, bakstenen gebouw uit de 18de eeuw, waarvan de muren zijn geled door lisenen. De dakruiter is geheel bekleed met leien. De achtkante, ingesnoerde spits wordt bekroond door een windvaan in de vorm van een windhond, terwijl op de nok van het driezijdig gesloten koor een windvaan staat in de gedaante van een haas. Op het kerkdak liggen vrij platte Hollandse pannen.

De ingang van de kerk is benut als aandachtspunt voor het plaatsen van de genoemde drie gedenksteden, die herinneren aan de kerkbouw. Op de eerste liseen rechts naast de ingang is een houten zonnewijzer aangebracht door B. H. Prakken, timmerman.

Interieur

Het interieur van de kerk is in 1980 gerestaureerd en heringericht. Er kwam een nieuw voorportaal onder de verlengde galerij met ruimte voor een toiletgroep en een consistoriekamer. In het schip kwamen nieuwe banken. Een deel van de banken langs de koormuur werd verwijderd, onder andere ten behoeve van een nooduitgang. Als vanzelf wordt de aandacht naar het koorgedeelte getrokken. Daar zijn de historische elementen van de inrichting bijeen: het doopvont, de kansel en de herebank, het orgel en de grafmonumenten. De meeste meubilair lijkt nog afkomstig te zijn uit de oude kerk. Het eind 17de eeuwse doophek met gedraaide balusters is voor de helft intact gebleven en dient thans als een soort koorhek. Rechts staat een fors gotisch doopvont uit de 14de eeuw. Het is voorzien van eenvoudige imitatie venstertraceringen. Het heeft rond de eeuw-wisseling dienst gedaan als bloembak en tuindecoratie in de pastorietuin. Gedurende die tijd werd het vervangen door een koperen doopbekken op een smeedijzeren standaard, dat nu onder de preekstoel staat. De kansel behoort stilistisch tot de 17de eeuw, maar kan ook nog in de 18de eeuw zijn vervaardigd. De trap is er later aan toegevoegd. Het orgel alsmede de plaatsing ervan zijn zeer opmerkelijk te noemen. Het instrument werd in 1866 gebouwd door de dorpstimmerman H.J. Noorman, die levens de eerste organist werd. Hij gebruikte er opvallend veel houten pijpwerk in en paste curieuze pedaaltransmissies toe. Het orgel werd geplaatst aan de oostzijde in de koorsluiting op een galerijtje dat steunt op vier gietijzeren zuilen. Onder de galerij staat een overhulde herebank uit het begin van de 17de eeuw. Volgens overlevering is die gemaakt in Hoorn (NH). Aan de binnenzijde van de zuilen zijn twee wapens gebeeldhouwd: links het wapen van de familie Barels en rechts dat van de grietman De Block Lycklama à Nijeholt. In het koorgedeelte van de kerk liggen zes grafstenen uit de 17de- en 18de eeuw. De meeste memorieren leden van de gegoede familie Barels, die gelieerd was aan het geslacht Terwisscha. Enkele opschriften zijn moeilijk te lezen. De oudste zerk bedekte het graf van Metske Goossens: ANNO 1649 DEN 3° MARTIUS IS INDEN HEERE GERUST DIE EERBARE METSKE GOOSSENS Domina TERWISGA ENDE LEIT ALHIER BEGRAVEN. OCH MENSCHEN SYT HET GEDACHTICH: DAT GHY SYT DAT HEBBEN VI GEVEST, DAT VI SYN SULT GHY WORDEN.

Dolf van Weezel Errens
1991

Literatuur:

-D. Bunschoke: Tot meeste nut, profijt en luister van de ingesetenen. (Oosterwolde/Fochteloo, 1985)